

Arapça olan bu eser de Hz. Peygamber'in ahlâkı ve şemâiline dairdir. Kitabın bir nüshası Bengladeş'te el-Cem'iyetü'l-Asyeviyye Kütüphanesi'ndedir. 3. *el-En-vârü'l-celiyye fî ahvâlî'l-meşâyihî's-Şâzeliyye*. Şâzeliyye tarikatına mensup sekiz büyük âlimin hal tercümesidir. 4. *Zâdü'l-müttakîn fî sülûkî tarîkî'l-ya-kîn*. Ali el-Müttakî ile onun talebesi ve kendi hocası Abdülvehhâb b. Veliyyullah ve daha başkalarının biyografilerini ihtiva eden eserin iki yazma nüshası bilinmektedir (bk. bibl.). 5. *Zübdetü'l-âşâr fî ahbârî kütbi'l-ahyâr* (Bombay 1304/1887). Abdülkâdir-i Geylânî'nin hal tercümesine dairdir. 6. *Ahbârü'l-ahyâr fî ahvâlî'l-ebrâr* (Delhi 1270/1853). Kendi biyografisini de ihtiva eden kitap Hintli âlim ve mutasavvıflara dair olup Dihlevî'nin ilk eseridir. Aynı konuda Farsça olarak kaleme aldığı *Ahvâl-i E'imme-i İsnâ 'Aşer ve Zübdetü'l-esrâr fî menâkıbi gavsî'l-ebrâr* adlı kitapları da vardır.

D) Diğer Eserleri. Dihlevî'nin ayrıca tarih, fıkıh, mantık, nahiv ve diğer ilimlere dair muhtelif çalışmaları olup bunlardan bazıları şunlardır: 1. *Cezbû'l-kulûb ilâ diyârî'l-mahbûb*. Farsça olarak kaleme alınan ve *Târîh-i Medîne* olarak da bilinen eser Hakîm Seyyid Ali İrfân tarafından Urduca'ya tercüme edilmiş ve yayımlanmıştır (Lahor 1988). 2. *Fethu'l-mennân fî te'yîdi mezhebi'n-Nu'mân*. Fikhî konuları hadislerle açıkladığı bir eserdir (bk. GAL Suppl., II, 603). 3. *Tekmilü'l-imân ve takviyetü'l-ikân*. Akaide dair olan bu Farsça eserinde hilâfet konusunu geniş bir şekilde ele almıştır. 4. *et-Târîhu'l-Hakîkî*. Farsça olarak kaleme alınan eser Hindistan'da İslâmîyet'in yayılışından X. (XVI.) yüzyıla kadar geçen dönemi içine alan bir Hint tarihidir. 5. *Zikrû'l-mülûk*. Bu eserde Gûrîler devrinden Ekber Şah zamanına kadar olan dönemi içine alan bir Hint tarihidir. 6. *İrşâdül-mekâtib ve'r-resâ'il ilâ erbâbî'l-kemâl ve'l-fezâ'il*. Müellifin çoğu tasavvufa dair almış yedi risâlesinden meydana gelmiştir.

Dihlevî bunlardan başka, Ali b. Ömer el-Kâtibî'nin mantığa dair *Şemsiyye* adlı eserini hem şerhetmiş hem de *ed-Dürretü'l-behiyye* adıyla ihtisar etmiştir. Ayrıca tecvide dair *ed-Dürü'l-ferid fî'l-kırâ'ati ve't-tecvîd* (fî beyânî kavâ'id-i di't-tecvîd) adlı bir çalışması, tefsire dair *Ta'liku'l-hâvî 'alâ tefsîri'l-Beyzâvî* adlı bir kitabı olduğu kaydedilmektedir. *Âdâbü'l-libâs* adlı kitabı da önemli eserlerindendir.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdülhak ed-Dihlevî, *Mukaddime fî usûli'l-hadîs* (nşr. Selmân el-Hüseynî en-Nedvî), Beyrut 1404/1984, nâşirin mukaddimesi, s. 27-30; *Keş-fü'z-zunûn*, I, 581; Sıddık Hasan Han, *Ebcedü'l-ûlûm*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Kütübî'l-ilmiyye), III, 228-229; a.mlf., *el-Hıttâ fî zikri's-şihâh's-sitte*, Beyrut 1405/1985, s. 146; Abdülhay el-Kettânî, *Fihristü'l-fehâris*, II, 725-728; Serkis, *Mu'cem*, I, 889; Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetu'l-havâtir*, V, 206-215; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 621; II, 603; *İzâhu'l-meknân*, I, 88, 360, 608; II, 16, 66, 179, 419, 526; *Hedîyyetü'l-ârifîn*, I, 503; Muhyiddin el-Elvâî, *ed-Da'vetü'l-İslâmiyye ve te'av-vüruhâ fî şibhi'l-kâretî'l-Hindîyye*, Dimaşk 1406/1986, s. 379, 384, 387, 401, 412, 427, 433; Zübeyd Ahmed, *el-Âdâbü'l-'Arabîyye*, s. 85-86, 96-97; Muhammed Ahmed es-Sıddîkî, "eş-Şeyh 'Abdülhak el-Muhaddîs ed-Dihlevî", *Şekâfetü'l-Hind*, XII/4, New Delhi 1961, s. 39-44; Mahmûd Ahmed Gâzî, "el-İmâmü'l-muhaddîs 'Abdülhak ed-Dihlevî", *MMLADm*, LI/3 (1976), s. 592-611; M. S. Akhtar, "An Introduction to the Life and Works of Sheikh 'Abd al-Haqq Muhaddith Dihlavi", *MW*, sy. 68 (1978), s. 205-214; İqtidar Hussain Siddîqî, "Zad al-Muttaqeen wa Saluk-i Tariq al-Yaqîn", *Bulletin of the Institute of Islamic Studies*, sy. 17-21, Aligarh 1984-88, s. 69-79; Mohammad Shafi, "'Abd al-Hakîk b. Sayf al-Dîn", *EI²* (İng.), I, 60-61; a.mlf., "'Abdülhak Haqqî b. Seyfiddîn", *UDMİ*, XII, 830-832; N. H. Zaidi, "'Abd al-Haqq Dehlawi", *Elr*, I, 113-114.

İSMAİL HAKKİ ÜNAL

DİHLEVÎ, Abdülkâdir b. Ahmed

(عبدالقادر بن أحمد الدهلوي)

Abdülkâdir b. Şâh Veliyyillâh
Ahmed b. Abdîrrahîm ed-Dihlevî
(ö. 1230/1815)

Kur'an-ı Kerim'i
Urduca'ya çeviren İslâm âlimi.

1167 (1753) yılında Delhi'de doğdu. Şah Veliyyullah ed-Dihlevî'nin Abdülazîz ve Refiuddin'den sonra üçüncü oğludur. Dokuz yaşında iken babasını kaybettiği için daha çok ağabeyi Abdülazîz ed-Dihlevî'den faydalandı. Tasavvufî yönden Şeyh Abdüladlî ed-Dihlevî'ye intisap etti. Tahsilini tamamladıktan sonra Mes-cid-i Ekberâbâdî adıyla bilinen Delhi büyük camiindeki ders halkalarında hadis, fıkıh ve tefsir okuttu ve çok sayıda öğrenci yetiştirdi. Abdullah b. Hibetullah el-Bethânîvî, İsmâil b. Abdülganî ed-Dihlevî, Fazl-ı Hak Hayrâbâdî, Mirza Hasan Ali eş-Şâfiî el-Leknevî, İshak b. Efdal el-Ömerî ed-Dihlevî, Mahbûb b. Ali el-Ca'ferî, İshak b. İrfân el-Birîlvî ve Seyyid Ahmed Şehîd onun öğrencilerindendir. 19 Receb 1230 (27 Haziran 1815) tarihinde vefat etti ve Delhi'de babası Şah Veliyyullah'ın kabrinin yanına defnedildi. Dihlevî kaynaklarda zâhid, müstağni ve mütevekkil bir kimse olarak tavsif edilir.

Dihlevî'ye ün kazandıran eseri, Urduca'ya çevirdiği tefsiri mahiyetteki Kur'an tercümesidir. *Mûzîhu'l-Kur'an* (*Mûzîh-ı Kur'an*) adını verdiği bu tercümeyi 1205 (1791) yılında tamamladı. Ağabeyi Şah Refiuddin'in halkın ilgisini kazanamayan edebî nitelikteki tercümesine karşılık bu tercüme Hint müslümanları arasında çok yayılmış ve benimsenmiştir. Eserin ilk neşri, 1245 (1829) yılında Delhi'de Abdullah b. Seyyid Bahâdır Ali tarafından gerçekleştirilmiştir. Daha sonraki baskıları en çok Delhi'de olmak üzere Mîrut, İlahâbâd, Ludhiana, Kanpûr, Leknev, Bombay ve Lahor'da yapılmıştır. Bu baskıların hepsinde Urduca tercüme yanında Kur'an-ı Kerim'in Arapça metnine de yer verilmiştir. Eser ayrıca babası Şah Veliyyullah ed-Dihlevî'nin Farsça, ağabeyi Refiuddin'in Urduca Kur'an tercümeleriyle birlikte neşredilmiştir. Bazı baskılarında ise İbn Abbas tefsiri, Sa'dî-i Şîrâzî'ye isnat edilen tefsir, Hüseyin b. Ali'nin *Tefsîr-i Hüseyinî'si* ve Ahmed Hasan ed-Dihlevî'nin *Ahşenü't-tefâsîr'i* de yer almaktadır (geniş bilgi için bk. Binark-Eren, s. 527-532).

BİBLİYOGRAFYA :

Sıddık Hasan Han, *el-İksîr fî usûli't-tefsîr*, Kanpûr 1290, s. 106; Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetu'l-havâtir*, VII, 295-296; Muhammed Sadiq, *A History of Urdu Literature*, Delhi 1984, s. 311; Yûnus İbrâhîm es-Sâmerrâî, *Ulemâ'ü'l-'Arab fî şibhi'l-kâretî'l-Hindîyye*, Bağdad 1986, s. 629; İsmet Binark — Halit Eren, *World Bibliography of Translations of the Meanings of the Holy Qur'an, Printed Translations 1515-1980*, İstanbul 1406/1986, s. 527-532; M. S. Agwani, *Islamic Fundamentalism in India*, Chandigarh 1986, s. 14; "Abdülkâdir ed-Dihlevî", *IA*, I, 83; Sh. Inayatullah, "Abd al-Kâdir Dihlavi", *EI²* (İng.), I, 68; a.mlf. — [Idare], (Şâh) Abdülkâdir Dihlevî", *UDMİ*, XII, 935.

MUSTAFA ÖZ

DİHLEVÎ,
Rahmetullah b. Halîlürrahman
(bk. RAHMETULLAH el-HİNDİ).

DİHLEVÎ, Refiuddin
(bk. REFİUDDİN ed-DİHLEVÎ).

DİHLEVÎ, Şah Veliyyullah
(bk. ŞAH VELİYYULLAH).

DİHLEVÎ, Şeyh Abdullah
(bk. ABDULLAH ed-DİHLEVÎ).

DİHLİ

(bk. DELHİ).